

- Ambtshalve advies -

**Over de ministeriële richtlijn betreffende de toepassing
van artikel 33 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de
voorlopige hechtenis**

Goedgekeurd door de Centrale raad op 22 augustus 2024

Overeenkomstig artikel 22, 2° van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, verleent de CTRG aan de Kamer, alsook aan de bevoegde ministers en actoren, dit advies over de eerbiediging van één van de grondrechten van gedetineerden.

I. EEN WETTEKST MET DE VERDIENSTE VAN HELDERHEID

1. Op 14 juni 2024 communiceerde het Directoraat-generaal Penitentiaire inrichtingen (DG EPI) de ministeriële richtlijn van 12 juni 2024 betreffende “de praktische toepassing van artikel 33 van de wet van 20 juli 1990, in het bijzonder in het kader van de overbrenging van arrestanten door de federale politie”.

De eerste paragraaf van dit artikel 33 van de wet op de voorlopige hechtenis die handelt over de invrijheidstelling bij de uitspraak van het strafvonnis, onderging mettertijd enkele wijzigingen.

De interpretatie die de ministeriële richtlijn aan deze tekst geeft, doet vragen rijzen die bijzondere aandacht verdienen omdat ze raken aan de eerbiediging van het grondrecht op vrijheid van komen en gaan, maar ook omwille van de vernedering die gepaard gaat bij het omdoen van handboeien of toepassen van andere dwangmiddelen bij een rechtsonderhorige die volgens het zojuist uitgesproken vonnis een vrij man of vrije vrouw is.

2. De eerste versie van de bedoelde wetsbepaling luidde:

Art. 33, §1:

“Tenzij de beklaagde of de beschuldigde gevangen gehouden wordt om een andere reden, wordt hij, niettegenstaande hoger beroep, onmiddellijk in vrijheid gesteld als hij wordt vrijgesproken, veroordeeld wordt met uitstel of alleen tot een geldboete of indien hij opschorting heeft gekregen van de uitspraak der veroordeling, of indien hij niet wordt veroordeeld tot een effectieve hoofdgevangenisstraf binnen zeven dagen te rekenen van de uitvaardiging van het bevel tot aanhouding met het oog op onmiddellijke verschijning.

Wordt hij tot een hoofdgevangenisstraf zonder uitstel veroordeeld, dan wordt hij, niettegenstaande hoger beroep, in vrijheid gesteld zodra de ondergane hechtenis gelijk is aan de uitgesproken hoofdgevangenisstraf; zoniet, dan blijft hij aangehouden voor zover de straf wordt uitgesproken wegens het feit dat de voorlopige hechtenis heeft gewettigd.”

Ingevolge de goedkeuring van de wet van 2 augustus 2002 (*BS* 5 september 2002) werd aan het eerste lid de volgende zin toegevoegd:

“De onmiddellijke invrijheidstelling van de beklaagde of de beschuldigde brengt met zich dat jegens hem geen dwangmiddelen mogen worden gebruikt.”

Uit de parlementaire voorbereiding die aan deze eerste wijziging voorafging, blijkt dat deze wijziging voortvloeide uit een wetsvoorstel dat eenparig werd goedgekeurd en waarvan de verantwoording een uitgebreid citaat verdient:

“Uit die wettekst, die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat, blijkt dus dat in die gevallen de beklaagde of de beschuldigde onmiddellijk in vrijheid moet worden gesteld. Dadelijk na de uitspraak van het arrest of het vonnis mag dus met andere woorden geen enkel dwangmiddel meer worden gebruikt op zijn persoon zonder dat zulks een schending inhoudt van zijn recht om vrij te komen en te gaan.

Het is echter een vast gebruik dat de rijkswachters die overeenkomstig artikel 23, § 4, van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt de orde in de hoven en rechtbanken handhaven en de gevangenen ter gelegenheid van hun verschijning voor de gerechtelijke overheden bewaken, handboeien aanleggen aan degene die zopas werd vrijgesproken of zich bevindt in één van de gevallen bedoeld in het voormelde artikel 33, § 1, eerste lid.

Die persoon is dus vrij maar geboeid. Doorgaans gebeurt dat in de grootste onverschilligheid, hoewel de schending van zijn grondrechten overduidelijk is.

Die praktijk moet worden aangeklaagd omdat ze eensdeels geen enkele rechtsgrond heeft en anderdeels in strijd is met de artikelen 3 en 5 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

Die paradox is de minister van Justitie niet ontgaan. Hij heeft er in een omzendbrief van 12 februari 1953, die werd bevestigd op 10 maart 1981, op gewezen dat een beklaagde die wordt vrijgesproken, veroordeeld met uitstel of alleen tot een geldboete onmiddellijk in vrijheid moet worden gesteld behalve “indien de verdachte om een andere reden gedetineerd is of indien hij, als vreemdeling, ter beschikking moet blijven van de Openbare Veiligheid, omstandigheden welke met de meeste zorg zullen worden vermeld op het van de strafinrichting uitgaande opbrengingsbriefje”.

Uit de praktijk blijkt echter dat die aanbevelingen in de vergetelheid zijn geraakt.” (DOC 50 0641/001, p. 3-4).

3. Nadien leidde de goedkeuring van de wet van 31 juli 2023 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken IV (BS9 augustus 2023) tot de invoeging in paragraaf 1, tussen het eerste en het tweede lid, van een nieuw lid dat luidt als volgt:

“Tenzij de beklaagde of de beschuldigde gevangen gehouden wordt om een andere reden, wordt hij, niettegenstaande hoger beroep, eveneens onmiddellijk in vrijheid gesteld als hij wordt veroordeeld tot een hoofdgevangenisstraf zonder uitstel van minder dan drie jaar of als hij wordt veroordeeld tot een hoofdgevangenisstraf zonder uitstel van minder dan een jaar op basis van de artikelen van titel I^{ter} van boek II, de artikelen 417/5 tot 417/41, 417/43 tot 417/47, 417/50 tot 417/55, 433quater/1 tot 433quater/4 van het Strafwetboek. Indien het openbaar ministerie op basis van het dossier van oordeel is dat de beklaagde of de beschuldigde geen hoofdverblijfplaats heeft, maakt dit het voorwerp uit van een afzonderlijk debat. Indien naar aanleiding van dit debat wordt vastgesteld dat de beklaagde of beschuldigde geen hoofdverblijfplaats heeft, beveelt het hof of de rechtbank dat hij aangehouden blijft tenzij het hof of de rechtbank oordeelt dat deze situatie geen risico met zich meebrengt op het zich onttrekken aan de straf. Paragraaf 2, derde lid, is van toepassing op deze beslissing. De onmiddellijke invrijheidstelling van de beklaagde of de beschuldigde brengt met zich dat jegens hem geen dwangmiddelen mogen worden gebruikt.”

De verantwoording bij het amendement dat tot deze wijziging leidde, licht toe dat het de bedoeling is de tendens te beperken om beklaagden in voorlopige hechtenis die tot een korte gevangenisstraf werden veroordeeld, in hechtenis te houden, want “op die manier doen heel veel kortgestraften die vanuit voorhechtenis veroordeeld werden strafeinde” (DOC 55 3436/002, p. 8).

Voorts moet erop gewezen worden dat het ingevoegde lid *in fine* woordelijk de zin overneemt die bij de wet van 2 augustus 2002 aan het eerste lid werd toegevoegd: “De onmiddellijke invrijheidstelling van de beklaagde of de beschuldigde brengt met zich dat jegens hem geen dwangmiddelen mogen worden gebruikt.”

II. EEN PRAKTIJK DIE ZICH AAN DE WET MOET AANPASSEN

4. In de maanden die volgden op het proces over de aanslagen in Brussel – dat vragen deed rijzen over de stelselmatige naaktfouilleringen waaraan de gedetineerden vóór de overbrenging naar de zittingszaal werden onderworpen – vroeg de CTRG aan de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ) en het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P) om ter zake aanbevelingen te formuleren. Zo werd op 20 oktober 2023 op initiatief van de HRJ een rondetafelconferentie gehouden waaraan, naast de voornoemde instellingen, talrijke leden van de zittende magistratuur en het parket deelnamen, alsook verantwoordelijken van de penitentiaire administratie en de federale politie, onder wie de directeur van de DAB (Directie van de beveiliging, die deel uitmaakt van de Algemene directie van de bestuurlijke politie) die voor de overbrenging van gedetineerden instaat.

Over de situatie van de personen die ter zitting van de correctionele kamer in vrijheid worden gesteld, stelt het rapport van deze rondetafelconferentie:

“De voorzitter van de Raad van Procureurs des Konings benadrukt een probleem dat is toegenomen na de wijziging van de wet voorlopige hechtenis door de wet van 31 juli 2023 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken IV. Personen in voorlopige hechtenis die worden veroordeeld tot een gevangenisstraf van minder dan 3 jaar, worden onmiddellijk in vrijheid gesteld, behalve voor terroristische en seksuele misdrijven waarvoor de drempel van 1 jaar wordt gehandhaafd. Het probleem stelde zich al voor personen die werden veroordeeld tot een gevangenisstraf met uitstel voor het deel dat de voorlopige hechtenis overschrijdt. De personen worden bij de uitspraak van het vonnis in vrijheid gesteld terwijl al hun eigendommen (geld, papieren, enz.) nog in de gevangenis zijn. DAB moet hen normaliter niet terugbrengen naar de gevangenis vermits ze vrij zijn. In de praktijk laat de rechter toe dat DAB de persoon terugbrengt naar de gevangenis, maar dan moet die wel aanvaarden dat hij geboeid is. DAB mag immers geen personen vervoeren die handlangers zouden kunnen zijn van andere gedetineerden in de celwagen.”

Het rapport formuleert na deze korte inleiding de volgende aanbeveling:

“De HRJ beveelt aan om de maatregelen die moeten worden toegepast tijdens het vervoer van personen, die bij de uitspraak van het vonnis in vrijheid worden gesteld, naar de penitentiaire inrichtingen om hun persoonlijke eigendommen op te halen, te verduidelijken en te reglementeren. Die verduidelijking zou ook het gebruik van boeien voor vrijgelaten personen tijdens het vervoer door DAB moeten schrappen.”¹

Deze aanbeveling heeft de verdienste erop te wijzen dat in zo een geval, zoals de wet voorschrijft, geen handboeien mogen worden gebruikt. Zij geeft evenwel geen enkel antwoord op de vraag die de vrijgelaten gedetineerde zich onvermijdelijk zal stellen, namelijk hoe naar de gevangenis terug te keren om er zijn persoonlijke bezittingen op te halen. Voor de betrokkene is het kiezen of delen: ofwel aanvaardt hij vrijwillig geboeid naar de gevangenis terug te keren in het voertuig van de politie, ofwel verlaat hij vrij het gerechtsgebouw om met eigen middelen naar de gevangenis terug te keren om er zijn persoonlijke bezittingen op te halen.

¹ Aanbeveling 4 in het rapport van de HRJ na de rondetafelconferentie over de overbrengingen en de naaktfouilles van 20 oktober 2023, p. 14 (volledige tekst beschikbaar via de link [rondetafel-overbrengingen-en-naaktfouilles.pdf \(hrj.be\)](#)).

III. EEN RICHTLIJN DIE VOORBIJGAAT AAN DE WET

5. De ministeriële richtlijn van 12 juni 2024, zonder stil te staan bij de redenen waarom de tekst van artikel 33, § 1, werd gewijzigd (zie randnummers 2 en 3), benadrukt het idee dat “ongeacht de reden waarom de gedetineerde moet verschijnen en ongeacht het resultaat van de verschijning, de algemene regel luidt dat de persoon die vanuit de gevangenis voor de rechtbank wordt gebracht om voor de rechter te verschijnen, terug naar de gevangenis moet worden gebracht” en bovendien “volgens de procedures die worden gebruikt om de betrokkene uit te halen om voor de rechter te verschijnen”, dus – wat de ministeriële richtlijn niet openlijk durft te zeggen – met het gebruik van handboeien.

Deze interpretatie is niet aanvaardbaar.

In de eerste plaats is ze in strijd met de wet die het gebruik van alle dwangmiddelen formeel verbiedt.

Bovendien gaan deze instructies volledig voorbij aan de aanbeveling die na de voornoemde rondetafelconferentie werd geformuleerd en die uitdrukkelijk stelt dat de gewenste verduidelijking over de situatie van de personen die ter zitting van de correctionele kamer in vrijheid worden gesteld “het gebruik van boeien voor vrijgelaten personen tijdens het vervoer door DAB (zou) moeten schrappen”.

Twee andere aspecten verdienen nog de aandacht:

- De verantwoording van de toevoeging door de wet van 2 augustus 2002 van de zin dat “de onmiddellijke invrijheidstelling van de beklaagde of de beschuldigde met zich (brengt) dat jegens hem geen dwangmiddelen mogen worden gebruikt”, verwees uitdrukkelijk naar het feit dat wanneer de persoon die vanuit de gevangenis voor de rechtbank wordt gebracht om voor de rechter te verschijnen, “om een andere reden gedetineerd is” of “als vreemdeling ter beschikking moet blijven van de Openbare Veiligheid, (deze) omstandigheden (...) met de meeste zorg zullen worden vermeld op het van de strafinrichting uitgaande opbrengingsbriefje”.

Deze controle moet dus voorafgaan aan de overbrenging van de betrokkene van de gevangenis naar de rechtbank.

- De specifieke organisatie van de DAB biedt niet de mogelijkheid om de persoon die naar de rechtbank is gebracht, terug naar de gevangenis te brengen zonder gebruikmaking van handboeien.

Een toereikend bedrag om in vrijheid met het openbaar vervoer van de rechtbank naar de gevangenis te gaan, moet worden voorgeschoten aan de persoon die vanuit de gevangenis naar de rechtbank met het oog op de uitspraak werd overgebracht en na zijn onmiddellijke invrijheidstelling vraagt naar de gevangenis te kunnen terugkeren om er zijn persoonlijke bezittingen op te halen.

6. De interpretatie in de ministeriële richtlijn van 12 juni 2024 is strijdig met de wet en met het grondrecht niet van de vrijheid te kunnen worden beroofd dan in de gevallen die de wet bepaalt.

De bagatellisering van het gebruik van handboeien waartoe de bekritiseerde omzendbrief leidt, wil doen vergeten dat van zodra de wet niet het gebruik van handboeien vereist, het gebruik ervan een behandeling inhoudt die als onmenselijk of vernederend kan worden beschouwd (zie in die zin EHRM, *Erdogan t. Turkije*, nr. 27473/02, 6 maart 2007).

Contactpersonen

Voorzitter, Marc Nève : marc.neve@ccsp-belgium.be, 0475 92 16 99 (FR)

Bureaulid, Bart De Temmerman : bart.detemmerman@ctr-g-belgium.be, 0479 64 45 38 (NL)

Verantwoordelijke communicatie, Kim Sersté : kim.serste@ctr-g-belgium.be, 0495 93 80 88 (FR-NL)